

TO‘QIMACHILIK KORXONALARIDA MAHSULOT SIFATI KO‘RSATGICHLARI TURLARI

To‘xtayev Zayniddin Egamnazar
o‘g‘li
Toshkent to‘qimachilik va yengil
sanoat instituti
Korporativ boshqaruv kafedrası
2-bosqich tayanch doktoranti
Zayniddintoxtayev9@gmail.com

Annotatsiya: To‘qimachilik korxonalarida mahsulot sifat darajasini baholash. Sifat darajasini baholashdan maqsad, sifat ko‘rsatkichlari klassifikatsiyasi va mahsulotni ishlab chiqarishning mukammal bo‘lishi va tovar ko‘rinishining stabil bo‘lishi asoslangan.

Kalit so‘z: Sifat ko‘rsatkichi, Universallik ko‘rsatkichi, Ishonchlilik ko‘rsatkichiga, Uzoqqa chidamlilik ko‘rsatkichi, Ta’mirlanuvchanlik ko‘rsatkichi, Saqlanuvchanlik ko‘rsatkichi, Ergonometrik ko‘rsatkichlar, Gigenik ko‘rsatkichlar, Antroponometrik ko‘rsatkichlar, Estetik ko‘rsatkichlar:

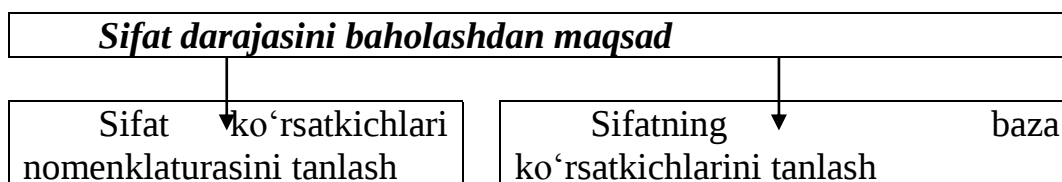
Mahsulot sifatini baholash va uni oshirish uchun sifat darajasini baholash zarurdir. Mahsulot sifatini miqdoriy jihatdan baholash bilan bog‘liq bo‘lgan faoliyat sohasiga **kvalimetriya** deyiladi. [1.16-bet]

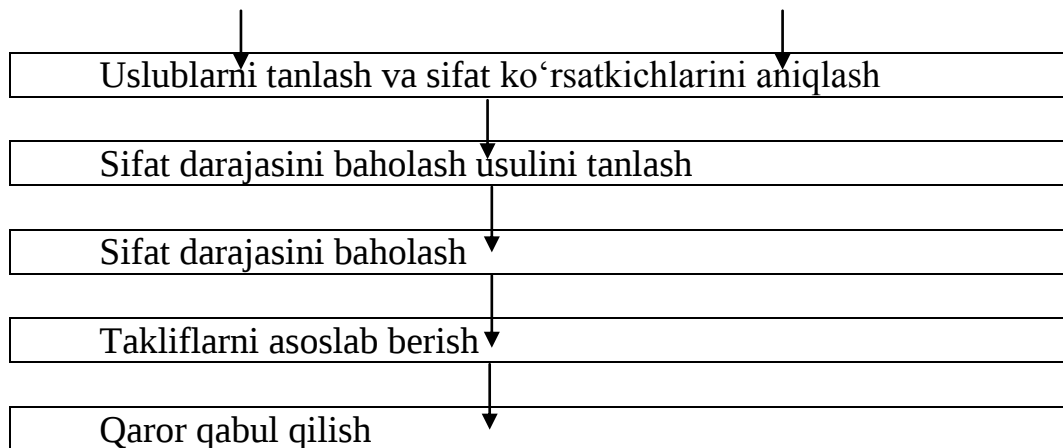
Mahsulotning sifati darajasini baholash mahsulot sifatini sistemasida zaruriy boshqaruv ta’sirini amalga oshirishda asos bo‘lib xizmat qiladi.

Umumiy ko‘rinishida mahsulot sifatini baholash quyidagi bosqichlarda amalga oshirilishi mumkin. Bosqichlarning mazmuni va ularning har birida bajariladigan ishning hajmi mahsulot sifatini baholashdan qo‘yilgan maqsadga bog‘liqdir.

Baholashdan maqsad: Ko‘rib chiqish uchun sifatning qaysi ko‘rsatkichlarini tanlash, qanday aniqlikda ularning qiymatini aniqlash, buning uchun qanday vositalar zarurligi, baholash natijalarini qanday formada ifodalash va ko‘rsatkichlarni qanday qayta ishlash mumkinligini aniqlashdan iboratdir.

Mahsulotning xossa va xususiyatlari miqdoriy hamda sifat jihatdan tavsiflanishi mumkin. Sifat tavsiflari-bular, masalan, mahsulotning zamonaviy moda yo‘nalishiga, dizaynga, ranglarga mos kelishi va boshqalar bo‘lishi mumkin. [2.18-bet]

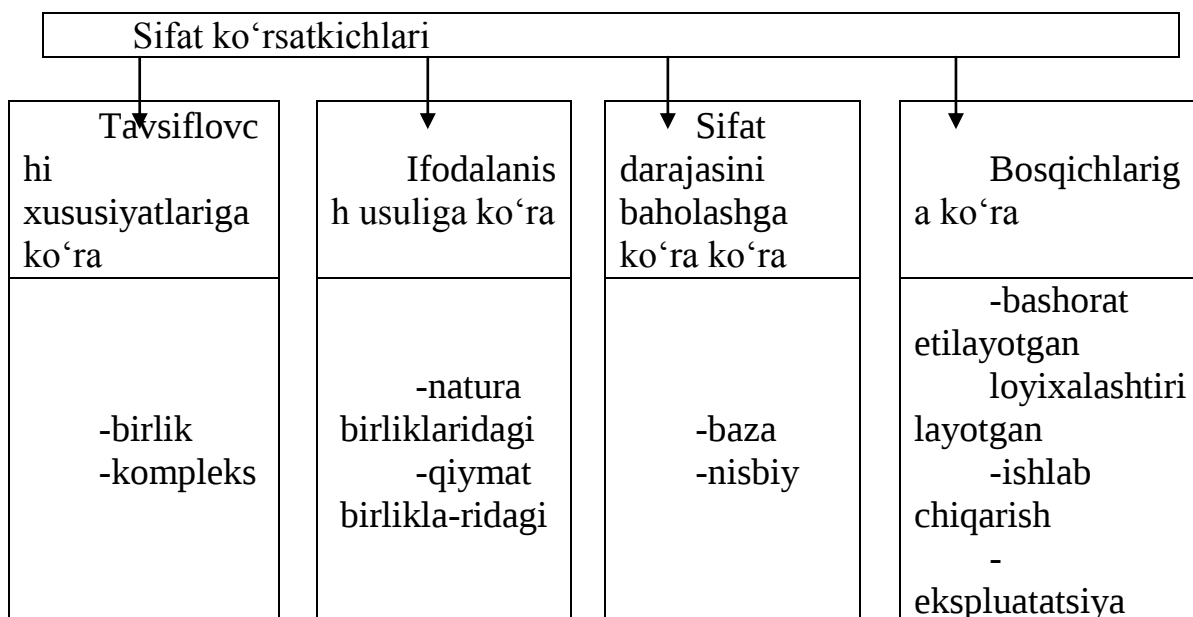
1- rasm. Mahsulot sifati darajasini baholash bosqichlari[2.18-bet]

Mahsulotning bir yoki bir necha xossa xususiyatlarining miqdoriy tavsifiga *sifat ko'rsatkichi* deyiladi. Sifat ko'rsatkichlarini tanlash – mahsulot sifati tarkibiga kiruvchi va uning sifati darajasini baholashga imkon beruvchi mahsulot xususiyatlari miqdoriy tavsifining nomlarini aniqlashdir.

Sifat ko'rsatkichlarining nomlarini tanlashni asoslab berish quyidagilarni hisobga olgan holda amalga oshiriladi:

- Mahsulotdan foydalanish shartlari va nima maqsadda ishlab chiqarilganligi;
- Iste'molchi talablarining tahlili;
- Mahsulot sifatini boshqarish masalalari;
- Tavsiflanayotgan xususiyatlarning tarkibi va strukturasi;
- Sifat ko'rsatkichlariga nisbatan qo'yilgan asosiy talablar

Xalq iste'moli tovarlarining sifatini nazorat qilish sifatining ijtimoiy, funksional, ishonchlilik, ergonometrik, estetik, ekologik, xavfsizlik kabi iste'mol ko'rsatkichlarini o'rganish zaruriyatini keltirib chiqaradi.

2- rasm. Sifat ko'rsatkichlari klassifikatsiyasi.

Zarurat tug'lsa, tovarlarini sifatini baholash va tahlil qilish iste'molchilarning talablarini ham hisobga olgan holda amalga oshiriladi. Ijtimoiy ko'rsatkichlar maxsus ko'rsatkichlar guruhiga kiradi. Tovarlar sifat ko'rsatkichlari va iste'mol xususiyatlariga ko'ra quyidagicha klassifikatsiyalanadi.

1-jadval

<i>Ko'rsatkichlar guruhlari</i>	<i>Ko'rsatkichlar</i>
Ijtimoiy mohiyatiga ko'ra	Tovarlarni ishlab chiqarishi ijtimoiy zaruriyati, tovarning optimal assortimentiga mos kelishi, ma'naviy eskirishi
Funksional	Asosiy funksiyasini bajarishining takomil-lanishi, qo'llanishda universalligi, yordamchi operatsiyalar bajarishining takomillanishi
Ishonchlilik	Uzoq muddat ta'mirlanmasdan ishga yaroqli holda, o'z tashqi ko'rinishini yo'qotmasligi turishi
Ergonometrik	Gigienik, antropometrik, fiziologik, psixofiziologik va psixologik
Ekologik	Tashqi muhitni ifloslantiradigan zararli chiqindilar bo'lishi
Estetik	Ko'zga tashlanuvchanlik, tashqi tuzilishining ratsional bo'lishi. Ishlab chiqarishni bajarilishining mukammal bo'lishi, tovar ko'rinishining stabilligi
Iste'molning xavfsizligi	Himoya moslamalarining ishlab chiqarishda qo'llanilishidagi samaradorligi

Ijtimoiy ko'rsatkichlari: Ushbu ko'rsatkichlar mahsulotning ijtimoiy-zaruriy ehtiyojlarga javob bera olishi va uning turli guruh iste'molchilari uchun ijtimoiy ahamiyatini tavsiflaydi. [3.20-bet]

Bu ko'rsatkichlarga tovarlar ishlab chiqarishning ijtimoiy zaruriyati, tovarning optimal assortimentga mos kelishi, ma'naviy eskirish va boshqa ijtimoiy samaralar ko'rsatkichlari kiradi.

Tovar ishlab chiqarishning ijtimoiy zaruriyati ko'rsatkichi mana shu tovarga nisbatan aholining qondirilmagan talabi hajmining zarurligini ifodalaydi. Tovarga nisbatan qondirilmagan talabning zarurlik darajasi aholining mana shu tovarlarga nisbatan ta'minlanganlik darajasi bilan tavsiflanadi. Tovarning ijtimoiy adresi va iste'mol tipaji ko'rsatkichi mahsulotning iste'molchining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda maxsus guruh iste'molchilarini talablariga javob bera olishini tavsiflaydi. Tovarning maxsus guruh iste'molchilarining talablarini qondirishiga qarab iste'mol tipaji belgilanadi. Masalan, oyoq kiyimlar tipaji bog'cha yoshdagi, maktab yoshdagilar, qiz bolalar, o'g'il bolalar, ayol yoki erkaklar oyoq kiyimlariga bo'linadi.

Tovarning optimal assortimentiga mos kelishi ko'rsatkichi uning mana shu tur mahsulotlari assortimenti sistemasida foydalanilishi ishlarining samaradorligini tavsiflaydi.

Ma'naviy eskirish ko'rsatkichi moda yo'nalishlari o'zgarishi, mavsum o'zgarishi yoki yangi sifatli mahsulotning yaratilishi bilan mahsulotni ma'naviy eskirishini ko'rsatadi.

Yondosh ijtimoiy samaralar ko'rsatkichlari deb mazkur guruh tovarlarini ommaviy ishlab chiqarish xaridorlarning tovarlarni xarid qilishlariga ta'sirini tavsiflovchi ko'rsatkichlarga aytiladi. Masalan, mazkur guruh tovarlarini ishlab chiqarishganda, boshqa yondosh guruh tovarlariga nisbatan bo'lgan talab keskin o'zgarishi mumkin.

Kiyimlariga nisbatan modalarning o'zgarishi, kiyinish stilining o'zgarishi bosh kiyimlarga nisbatan bo'lgan talabni o'zgartirishi mumkin.

Funksional ko'rsatkichlari: Mahsulot sifatining funksional ko'rsatkichlari ularning foydalanish maqsadlariga mos kelishi, moddiy, ma'naviy ehtiyojlarni qondira olish darajasini tavsiflaydi. Bu ko'rsatkichlar asosiy funksiyalarining bajarilishini takomillashtirish ko'rsatkichi, universallik ko'rsatkichlari va yordamchi operatsiyalarini bajarishni takomillashtirish ko'rsatkichlariga bo'linadi.

Asosiy funksiyani bajarishni takomillashtirish ko'rsatkichlari iste'molning foydali samarasini, mahsulotning iste'molchilar tomonidan foydalanilganda ma'lum ehtiyojni qondirish darajasini ko'rsatadi.

Universallik ko'rsatkichi mahsulotning o'z o'rniga qarab ishlatilishi bilan bir qatorda, kishilar uchun foydali boshqa maqsadlarda ham ishlatilishi mumkinligini ko'rsatadi.

Yordamchi funksiyalarning bajarilishini takomillashtirish ko'rsatkichi mahsulotni “inson-mahsulot-tashqi muhit” sistemasida asosiy va yordamchi faoliyatlarini bajarishining yondosh bosqichlarida: transportirovka, o'rnatish, ta'mirlash, xizmat ko'rsatish, saqlash va boshqa bosqichlarida mahsulotni o'ziga xos xususiyatlarini ko'rsatadi.

Yordamchi operatsiyalarni bajarilishini takomillashtirish uchun asosiy faoliyatining bajarilishini takomillashtirishga ham ta'sir ko'rsatadi.

Ishonchlilik ko'rsatkichiga ***mahsulotning iste'mol yoki ekspluatatsiya vaqtida yaroqli holda bo'lishini ko'rsatadi. Bunga to'xtamasdan ishlashi, uzoqqa chidamliligi, ta'mirlanuvchanlik, saqlanuvchanlik kabi ko'rsatkichlar kiradi.***

To'xtamasdan ishlash ko'rsatkichi mahsulotning ma'lum vaqt davomida to'xtamasdan ishlatilishi mumkinligini ko'rsatadi.

Uzoqqa chidamlilik ko'rsatkichi xizmat ko'rsatish muddati davomida uzluksiz ishlashi mumkinligini ko'rsatadi.

Ta'mirlanuvchanlik ko'rsatkichi mahsulotning realizatsiya qilish jarayonida ba'zi mayda kamchiligini tuzatish mumkinligini ko'rsatadi.

Saqlanuvchanlik ko'rsatkichi mahsulotni saqlash va transportirovka qilish jarayonida va undan keyin ham o'zining iste'mol qiymatini saqlash xususiyati tushuniladi.

Ergonometrik ko'rsatkichlar: Ergonometrik ko'rsatkichlar “inson-mahsulot” sistemasini tavsiflab, insoniyatning ekologik, fiziologik, antropometrik, gigienik xususiyatlarini hisobga oladi.

Gigenik ko'rsatkichlar mahsulotni kishilarni mehnat va hayotiy faoliyatining gigenik shartlariga mos kelishini ko'rsatadi.

Antroponometrik ko'rsatkichlar mahsulot konstruksiyasi undan foydalanilayotgan vaqtda kishilar tanasining tuzilishiga mos kelishini ko'rsatadi.

Estetik ko'rsatkichlar: Estetik ko'rsatkichlarga ajralib turuvchanlik, tashqi ko'rinishning ratsional bo'lishi, kompozitsiyasining to'liq bo'lishi, mahsulotni ishlab chiqarishni bajarishning mukammal bo'lishi, tovar ko'rinishlarining stabil bo'lishi kabi ko'rsatkichlar kiradi. **Ajralib turuvchanlik** mahsulotga nisbatan jamiyatda shakllangan estetik dunyo qarashlarini aks ettiradi. Bu ko'rsatkich mahsulotni boshqa analogik maqsulotni ajralib turishini, davr talabiga, zamon talablariga, moda yo'nalishlariga javob berish darajasini ko'rsatadi.

Tashqi ko'rinishining ratsional bo'lishi mahsulotni funksional - konstruktiv mohiyatining to'g'ri ifodalanishini mahsulotni tayyorlash va ekspluatatsiya qilishning ob'ektiv sharoitlariga mos kelishini tavsiflaydi. Ushbu ko'rsatkich mahsulot tashqi ko'rinishining uni ishlatilish maqsadlariga, konstruktiv echilishiga, tayyorlash texnologiyasi va qo'llaniladigan materiallarning o'ziga xos xususiyatlariga mos kelishini ko'rsatadi.

Kompozitsiyasini to'liqligi mahsulot qismlarini organik bog'liqligini, uning boshqa ansambllariga ham mos kelishini ko'rsatadi. Ushbu ko'rsatkichlar mahsulotni modellashtirishda turli ranglari o'zaro aloqada qo'llashda, konstruksiyalash ishlarini badiiy tasvirlashda, to'liq kompozitsion echimga erishishda badiiy vositalardan foydalanish samaradorligini ko'rsatadi.

Mahsulotni ishlab chiqarishning mukammal bo'lishi va tovar ko'rinishining stabil bo'lishi mahsulotning estetik jihatdan tashqi ko'rinishiga ta'sir ko'rsatadi va uni ishlab chiqarishda tashqi ko'rinishining mukammal bo'lishi, firma belgilarining aniq bo'lishi, informatsion material va hujjatlarning to'liq bo'lishi va mahsulot tashqi ko'rinishiga zarar etmasligi uchun uni o'rash-joylash ishlarining yaxshi yo'lga qo'yish darajasini ko'rsatadi.

Iste'molning xavfsizligi ko'rsatkichi mahsulotni ekspluatatsiya yoki iste'mol qilish, montaj, xizmat ko'rsatish, ta'mirlash, saqlash, ortish va tashishda kishilarning xavfsizligini ta'minlovchi xususiyatlarini tavsiflaydi. Iste'molning xavfsizligi ko'rsatkichiga misol qilib, kishilarning ma'lum vaqt davomida xatarsiz ishlashi ehtimoli; himoya moslamalarining ishlatilishi; valitli zanjirlarning elektr mustahkamligi kabilarni keltirishimiz mumkin.

Ekologik ko'rsatkichlar mahsulotni ekspluatatsiya qilishda yoki iste'molda atrof muhitga zararli ta'sir ko'rsatishini xisobga olish tabiat muxitiga ishlab chiqarish chiqindilarning tushishini cheklash, biologik resurslardan ratsional foydalanish, ularni saqlash, atmosferani ifloslanish darajasini pasaytirishni ta'minlash kerak.

Ekologik ko'rsatkichlarga, atrof muhitga tashlanayotgan zaharli chiqindilarning tarkibi, mahsulotni ekspluatatsiya qilish va iste'molda, ortish, tashishda, saqlashda zaharli gazlar chiqishini misol qilib keltirishimiz mumkin.

Mahsulot sifati darajasini baholashda mahsulotni tayyorlash, ishlab chiqarish va ekspluatatsiya qilish yoki iste’mol sohasidagi farqlarni tavsiflovchi iqtisodiy ko‘rsatkichlarni e’tiborga olish muhimdir.

Iqtisodiy ko‘rsatkichlar - bu tajriba namunalarni tayyorlash va sinovdan o‘tkazishga ketgan xarajatlar, mahsulot ishlab chiqarish tannarxi, texnik ob’ektlarni ekspluatatsiya qilishdagi xarajatlar va boshqalar.

Xulosa o‘rnida shuni aytishimiz mumkinki sifat ko‘rsatkichlari fizikaviy ko‘rsatkichlar singari o‘lchamga ega bo‘lishi yoki ega bo‘lmasliklari mumkin. Sifat ko‘rsatkichlarining miqdoriy tavsifi deganda ma’lum birliklardagi ularning o‘lchamalari tushuniladi.

Masalan, mahsulotni ishlab chiqarishga ketgan mehnat sarfi mahsulot birligini ishlab chiqarish uchun sarflangan vaqt bo‘lib, ishchi-soatlarda ifodalanadi.

Bunda mehnat sarfini ishchi-kunlarda ifodalash bilan mahsulotning mehnat sarfi o‘zgarib qolmaydi. Xuddi shunga o‘xshab mahsulot tannarxi yoki bahosi kabi iqtisodiy ko‘rsatkichlarni so‘mlarda yoki boshqa birliklarda ifodalanishi uning qiymatini o‘zgartirmaydi.

Fizik miqdorlar singari sifat ko‘rsatkichlarining miqdori ham absolyut va nisbiy miqdorlar orqali ifodalanishi mumkin. Fizik miqdorlarning absolyut qiymati har doim o‘lchamga ega bo‘ladi, nisbiy miqdorlar esa o‘lchamsizdir. Mahsulot sifatining absolyut ko‘rsatkichlari o‘lchamga ega bo‘lishlari yoki o‘lchamsiz bo‘lishlari mumkin, nisbiy ko‘rsatkichlar esa doim o‘lchamsizdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1.N.Q.Yo‘ldoshev.D.T.Yusupova Sifat menejmenti o‘quv
qo‘llanma.<<IQTISOSIYOT>>Toshkent-2019-yil [1.16-bet]
- 2.N.Q.Yo‘ldoshev.D.T.Yusupova Sifat menejmenti o‘quv
qo‘llanma.<<IQTISOSIYOT>>Toshkent-2019-yil[2.18-bet]
- 3.N.Q.Yo‘ldoshev.D.T.Yusupova Sifat menejmenti o‘quv
qo‘llanma.<<IQTISOSIYOT>>Toshkent-2019-yil[3.18-bet]
4. N.Q.Yo‘ldoshev.D.T.Yusupova Sifat menejmenti o‘quv
qo‘llanma.<<IQTISOSIYOT>>Toshkent-2019-yil [3.20-bet]
5. Тухтаев З. Э. ШАГИ ПО ПОВЫШЕНИЮ ИНВЕСТИЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ //Экономика и социум. – 2022. – №. 5-1 (96). – С. 691-695.
6. Азизтаева Ф. А. ОРГАНИЗАЦИОННАЯ СТРУКТУРА В УПРАВЛЕНИИ ПРОМЫШЛЕННЫМИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ //Modern Scientific Research International Scientific Journal. – 2023. – Т. 1. – №. 10. – С. 132-138.
7. Азизтаева Ф. А. НАПРАВЛЕНИЯ И МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ТУРИЗМА В ДЖИЗАКСКОЙ ОБЛАСТИ //Экономика и социум. – 2022. – №. 6-1 (97). – С. 359-362.
8. Bobonazarova J., Ibragimova S. KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING INNOVATSION FAOLIYATINI QO‘LLAB-

QUVVATLASH //Science technology&Digital finance. – 2023. – T. 1. – №. 4. – C. 102-108.

9. Bozorova S. Рекрутинг агентликларини самарали ривожлантириш йўналишлари //Архив научных исследований. – 2020. – №. 3.

10. Boyzoqova D. F. XIZMAT KO ‘RSATISH VA SERVIS SOHASINING MAKROIKTISODIY BARQARORLIKNI TA’MINLASHDAGI O‘R //Экономика и социум. – 2022. – №. 10-1 (101). – C. 42-44.

O‘ZBEKISTONDA ERKIN IQTISODIY ZONALARNING RIVOJLANINISHIDA XORIJIY INVESTITSIALARNING O‘RNI

**Xalimjanov Dilshod
Ergashbekovich
Guliston davlat Universiteti
«Yahil iqtisodiy va barqaror
biznes»
kafedrası o`qituvchisi
dilshod_halimjanov@mail.ru**

Kalit soʻzlar: *Erkin iqtisodiy zona, investitsiya, sanoat, xizmatlar sohasi, ishlab chiqarish, import, tadbirkorlik.*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada mamlakat iqtisodiy salohiyatini osishida chet el investitsiyalaridan samarali foydalanish hamda ularning oʻrnini rivojlantirish roʻli yoritilgan*

Erkin iqtisodiy zona ishtirokchilari oʻz ishlab chiqarish ehtiyojlari uchun uskunalar, xom ashyo, materiallar hamda butlovchi buyumlar import qilishda foydalanilgan koʻshimcha qiymati soligʻi toʻlovi boʻyicha imtiyoz summasini yakuniy tayyor maxsulot ishlab chiqarib, realizatsiya kilishda toʻlaydigan qoʻshilgan qiymat soligʻi summasiga hisobga olish uchun qabul qilish huquqi mavjud boʻlgan.

Oʻzbekiston Respublikasining “Investitsiyalar va investitsiya faoliyati toʻgʻrisida”gi Qonunining 19-moddasiga muvofiq “agar Oʻzbekiston Respublikasining keyingi qonun hujjatlari investitsiya qilish shart-sharoitlarini yomonlashtirsa, investitsiya qilish sanasida amalda boʻlgan qonun hujjatlari chet el investorlariga nisbatan investitsiya qilish paytidan eʼtiboran 10 yil mobaynida qoʻllanilishi hamda investor oʻzining investitsiya qilish shart-sharoitlarini yaxshilaydigan yangi qonun hujjatlari qoidalarini oʻz xohishiga koʻpa qoʻllash huquqiga ega” ekanligi belgilangan.

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentininr 2017 yil 25 oktyabrdagi PQ-3356-son qarorining 7-bandiga asosan “soliq qonunchiligi oʻzgarganda erkin iqtisodiy zonalarning ishtirokchilari soliqlar va boshqa majburiy toʻlovlar (aktsiz